

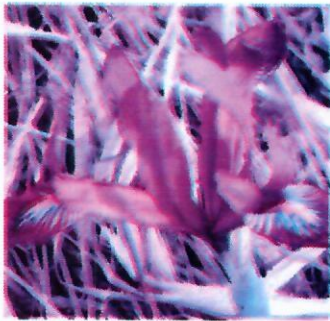

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԵՐԶԱԿԱ ՄԻՋԱԿԱՅՐԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

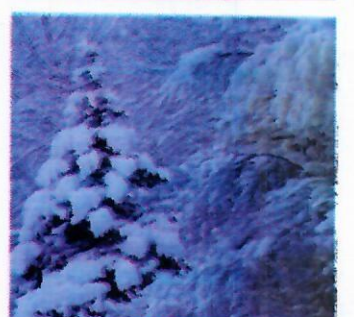
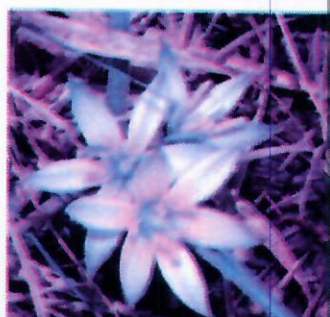
2024թ.

ԱՌԱՋԻՆ ԵՌԱՄՍՅԱԿ

«Դիլիջան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ

*Բնապահպանական կրթությունը
նպատակներն ու խնդիրները,
Բնապահպան
21-րդ դարի մասնագիտույ*

ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության «Դիլիջան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի 2024 թվականի առաջին եռամսյակի աշխատանքների

Հ Ա Շ Վ Ե Տ Վ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

«Դիլիջան» ազգային պարկ ՊՈԱԿ-ի կողմից իրականացվող գիտական ուսումնասիրություններն ուղղված են «Դիլիջան» ազգային պարկում բնական էկոհամակարգերի, լանդշաֆտային ու կենսաբանական բազմազանության, գենոֆոնդի ուսումնասիրմանն ու պահպանմանը:

«Դիլիջան» ԱՊ տարածքների մոնիթորինգային և պաշտպանության միջոցառումների իրականացում

Կատարվել են պարկի ոլսկային տարածքներում քամատապալ, ծյունակոտոր ծառերի հաշվառման աշխատանքներ: Ծառերը չափագրվել և համարակալվել են signumat մուրճով(softwood էլեկտրոնային ծրագրում ներառելու նպատակով), ինչպես նաև շագանակագույն յուղաներկով: Կազմվել են համապատասխան փաստաթղթերը:

Էկոպարեկայի ծառայության աշխատակիցների հետ համատեղ իրականացվել են անտառխախտման արձանագրությունների կազմման աշխատանքներ՝ տարածքների և տեղադիրքերի ճշգրտման, փայտանյութի հաշվարկի իրականացման նպատակով:

Իրականացվել են շրջայցեր, որոնց ընթացքում առավել ուշադրություն է դարձվել պարկի ոլսկային(սահմանային, բնակավայրերին մոտ) գոտիներում գտնվող անտառային տարածքների սանիտարական վիճակին: Ուսումնասիրվել է 2023 թվականին «Շամախյան տեղամաս» մասնաճյուղում իրականացված անտառվերականգնման աշխատանքների տարածքը:

Մինչև 2024 թվականի մարտի 12-ը իրացվել է 93.68 խմ վառելափայտ 4.97 խմ շինափայտ:

Հարող բնակավայրերի բնակչության շրջանում էկոլոգիական իրազեկություն, էկոդաստիարակություն

Հարող բնակավայրերից «Դիլիջան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ այցելած քաղաքացիների հետ տեղի են ունեցել քննարկումներ պարկի տարածքներում մարդու գործունեության վնասակար ազդեցությունների վերաբերյալ: Քաղաքացիներին տեղեկացվել են փայտանյութի մթերման թույլատվությունների տրամադրման ընթացակարգի և տեղի ունեցած փոփոխությունների մասին: 1 միջոցառում 20 մասնակից:

«Դիլիջան» ազգային պարկի տարածքում հաշվառում - տեղազննումների իրականացում

«Դիլիջան» ազգային պարկ»-ի ռիսկային գոտիներում՝ ճանապարհներին մոտ հատվածներում, իրականացվել են քամատապալ, ձյունակոտոր փայտանյութի հաշվառման աշխատանքներ: Մինչև 2024 թվականի մարտի 12-ն իրականացվել է փայտանյութի մթերում և իրացում ինքնապատրաստման եղանակով և ներքին պահեստից:

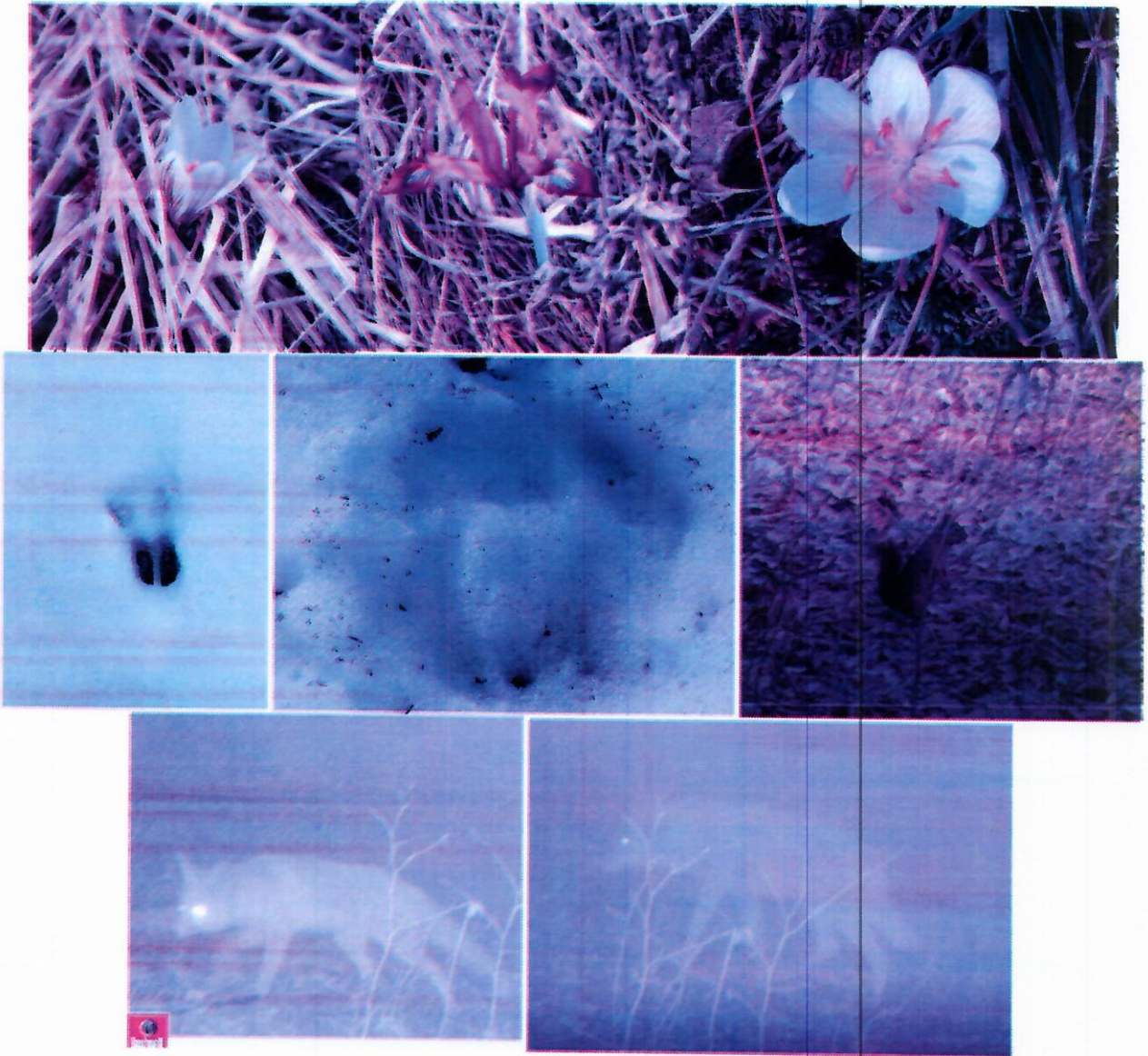
ԴԱՊ-ի կենսաբազմազանության բազայի տվյալների, շարունակական հավաքագրման / թարմացման աշխատանքներ

Կենսաբազմազանության տվյալների բազայում բույսերի տեսակային կազմի և դրանց աճելավայրերի գրանցման նպատակով 2024 թվականի առաջին եռամսյակում հավաքագրվել են նյութեր: Բազայում կենդանիների վերաբերյալ տվյալները գրանցվել են տեղամաս – մասնաճյուղում կենդանիների հետքերի վերաբերյալ աշխատակիցների կողմից հավաքագրված տվյալների համաձայն:

Բազայում առաջին եռամսյակի ընթացքում գրանցվել է 12 բուսատեսակ, 64 անուն կենդանի, որոնք պատկանում են հետևյալ ընտանիքների.

1. Երկկճղակավորների կարգ՝
 - Եղջերուների ընտանիք՝ այծյամ
 - Խոզերի ընտանիք՝ վարազ
2. Գիշատիչների կարգ՝

- Արջերի ընտանիք՝ գորշ արջ
 - Շնագգիների ընտանիք՝ աղվես, գայլ, շնագայլ
 - Կատվազգիների ընտանիք՝ անտառային կատու
 - Կզաքիսազգիներ՝ աքիս, կզաքիս, գորշուկ
3. Նապաստականմանների ընտանիք՝ շեկ նապաստակ
 4. Կրծողների կարգ՝ սկյուռ,

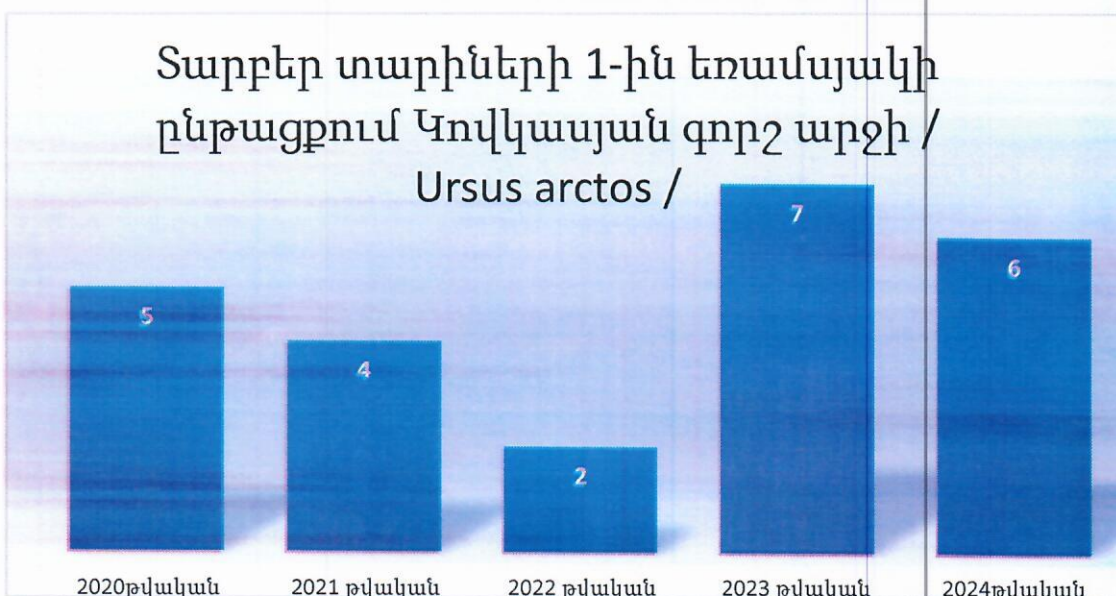
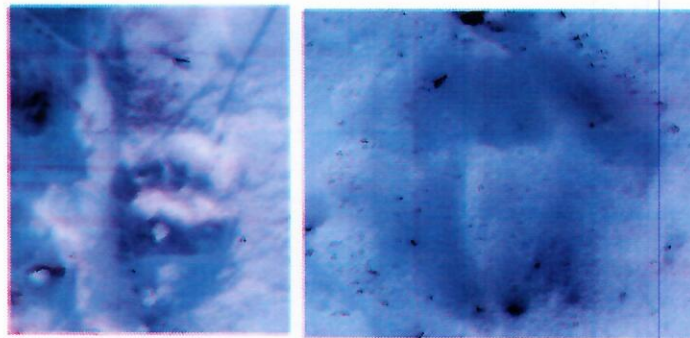

«Դիլիջան» ազգային պարկի գիշատիչների և երկկճղակավոների մոնիթորինգ՝ տեսակների ապրելավայրերի, թվաքանակի և միգրացիոն ուղիների վերաբերյալ:

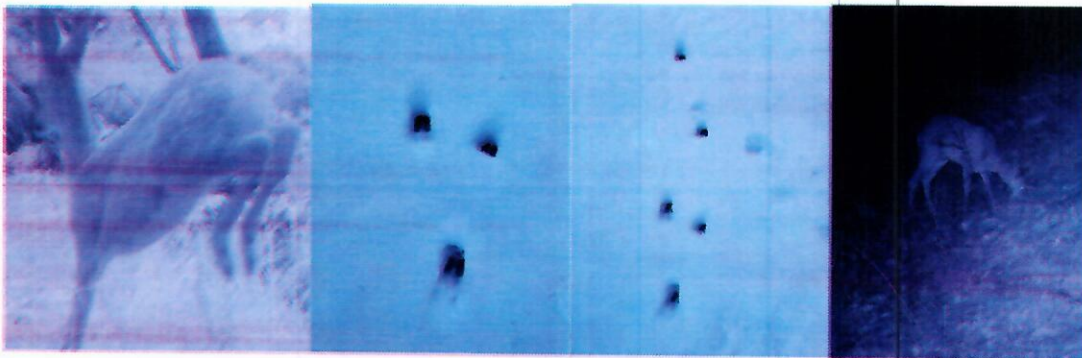
«Դիլիջան» ազգային պարկում գորշ արջի մոնիթորինգի իրականացման համար հավաքագրվել են նախնական նյութեր, որոնք հետագա եռամսյակների ընթացքում ենթակա են վերլուծության և ճշգրտման, տեղում իրականացվելիք ուսումնասիրությունների միջոցով:

2024 թվականին ԴԱՊ-ի տարածքում ուսումնասիրությունների իրականացման նպատակով սահմանվել է դիտարկման ցանց, որը ներառում է մշտական և ժամանակավոր (սեզոնային) դիտակետեր, երթուղիներ՝ դիտարկումների, ստուգայցերի, երթուղային հետազոտությունների և ուսումնասիրությունների անցկացման համար:

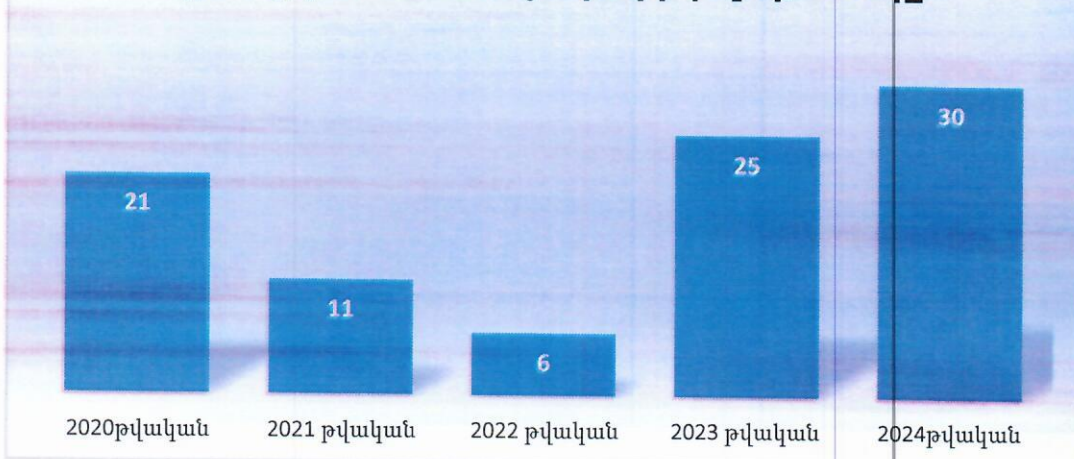
Հունվարից մարտն ընկած ժամանակահատվածում գրանցվել է արջերի թվով 6 առանձնյակ՝ բոլոր նկատված առանձնյակները արուներ են: Արջերի իրական թվաքանակը հնարավոր կլինի ճշգրիտ հաշվառել սկսած ապրիլ ամսից՝ հաշվի առնելով արջերին բնորոշ ձմեռային քնի շրջանը: Որոշ արու առանձնյակների ձմեռային քնի չանցնելը (այս տարվան բնորոշ ձմեռային բնակլիմայական տաք պայմաններում) նորմայի շրջանակներում է: Կատարվել է 2020-2024թթ առաջին եռամսյակների ընթացքում արջերի թվաքանակի վերլուծություն և կազմվել է համեմատական դիագրամ, որի արդյունքային ցուցանիշներով երևում է, որ առաջին եռամսյակի կտրվածքով արջերի ամենաքիչ թվաքանակ գրանցվել է 2022 թվականին, ինչն էլ կարող է պայմանավորված լինել ձմեռային ցուրտ եղանակային պայմաններով:

«Դիլիջան» ազգային պարկում եվրոպական այծյամների (*Capreolus capreolus*) գլխաքանակի մոնիթորինգի իրականացման համար հավաքագրվել են նյութեր, հաջորդ եռամսյակների ընթացքում իրականացվելու է տեսակի կետային և երթուղային ուսումնասիրություն, տեղադրվելու են ֆոտոթակարդներ: Բազայում այծյամները գրանցվել են առկա կենսագործունեության հետքերի վերաբերյալ աշխատակիցների կողմից ներկայացված տվյալների համաձայն: Այս ժամանակահատվածում գրանցվել է ընդհանուր 30 առանձնյակ: Կատարվել է 2020-2024թթ առաջին եռամսյակների ընթացքում այծյամների թվաքանակի վերլուծություն և կազմվել է համեմատական դիագրամ: Որի արդյունքային ցուցանիշներով երևում է, որ առաջին եռամսյակի կտրվածքով այծյամների քիչ թվաքանակ գրանցվել է 2021-2022թթ ընթացքում, իսկ շատ թվաքանակ գրանցվել է 2020, 2023 և 2024 թվականների ընթացքում: Ըստ մասնագիտական կանխատեսումների 2021-2022թթ ընթացքում առանձնյակների թվային ցուցանիշները կարող են պայմանավորված լինել ձմեռային ցուրտ եղանակային պայմաններով կամ նշված տարիներին ապօրինի ծառահատումների հանգամանքով:

Տարբեր տարիների 1-ին եռամսյակի ընթացքում Այծյամների /*Capreolus capreolus*/ գրանցված առանձնյակների թվաքանակը

**«Դիլիջան» ազգային պարկի տարածքում, ՀՀ Բույսերի Կարմիր գրքում
գրանցված հազվագյուտ և անհետացող բույսերի
ուսումնասիրություն և մոնիթորինգ**

Հաշվի առնելով բույսերի աճի և զարգացման կենսաբանական փուլերը, այս ժամանակահատվածում տեղեկատվություն է հավաքագրվել ԴԱՊ-ի, ՀՀ Կարմիր գրքում գրանցված խոլորձազգիների, հիրիկազգիների և շուշանազգիների տեսակային կազմի վերաբերյալ: Նյութեր են հավաքագրվել վերոնշյալ ընտանիքներին պատկանող բուսատեսակների հնարավոր աճելավայրերի, տեսակային առանձնահատկությունների, վեգետացիոն շրջանների վերաբերյալ: Հաջորդ եռամսյակների ընթացքում, նախապես ընտրված տարածքում, 3 ընտանիքների ուսումնասիրման նպատակով կկազմակերպվեն շրջայցեր, դիտայցեր, կկատարվի բուսատեսակների վիզուալ գննում, լուսանկարում, կտեղադրվեն կետային փորձահրապարակներ /1x10 կամ 3x3/, տվյալների հավաքագրում: Յուրաքանչյուր բուսատեսակի աճի և զարգացման բնորոշ ժամանակահատվածում տվյալ բուսատեսակից կպատրաստվեն հերբարիումային նմուշներ, ինչպես նաև դիտարկումներ կիրականացվեն դրանց աճելավայրերի և պոպուլիացիաների ընդհանուր վիճակի վերաբերյալ:

**Էկոլոգիական, ճանաչողական, դասընթաց – սեմինարների
իրականացում ուսումնական հաստատությունների սաների, էկոխմբակների
համար**

Խաչարձանի միջնակարգ դպրոց / մասնակիցների թիվը 29 /

Բնապահպանական կրթության, շրջակա միջավայրի մասին գիտելիքների ձեռքբերման, բնապահպանական գործունեության հմտությունների և ընդհանուր բնապահպանական մշակույթի ձևավորման նպատակով «Դիլիջան» ազգային պարկի գիտության, մշտադիտարկման և զբոսաշրջության բաժնի աշխատակիցներն այցելել են Դիլիջան համայնքի Խաչարձանի միջնակարգ դպրոց: Աշխատակիցներն աշակերտներին ներկայացրել են «Դիլիջան» ազգային պարկի մասին բուսական և կենդանական աշխարհի, շրջակա միջավայրի մաքրության խնդրի, ՀՀ բույսերի և կենդանիների Կարմիր գրքերի, էկոտուրիզմի զարգացման հնարավորությունների, բնության պահպանության վերաբերյալ

ընդահանուր տեղեկություններ: Տնօրինության և համապատասխան մասնագետների հետ քննարկվել է հետագա համագործակցության վերաբերյալ մի շարք հարցեր:

Դիլիջանի թիվ 2 հիմնական դպրոց / 48 մասնակից /

Վայրի բնության / մարտի 3/ համաշխարհային օրվան ընդառաջ, գիտական բաժնի աշխատակիցների կողմից, Դիլիջանի թիվ 2 հիմնական դպրոցի 9-րդ դասարանների աշակերտների համար կազմակերպվել և ներկայացվել են ինտերակտիվ, բնապահպանական, էկոլոգիական դասընթաց սեմինարներ, հագեցած գիտելիքների ստուգման խաղերով, որի շրջանակներում ներկայացվել են հետևյալ թեմաներով սահապատկերներ

«Վայրի բնության ապագան մեր ձեռքերում է»

ԴԱՊ-ի էկոտուրիստական հնարավորությունները, զարգացման ուղղությունները, ինչպես նաև աշակերտները ծանոթացել են վրանների և քնապարկերի օգտագործման ձևերին: Գիտելիքների ամրապնդման նպատակով հարց ու պատասխանի միջոցով քննարկվել են աշակերտներին հետաքրքրող հարցերը:

Հովքի միջնակարգ դպրոց / մասնակիցների թիվը 27 /

«Դիլիջան» ազգային պարկի գիտական բաժնի աշխատակիցներն այցելել են Հովքի միջնակարգ դպրոց: Այցելության ժամանակ, մասնագիտական կողմնորոշում առարկայի շրջանակներում 6-9-րդ դասարանների աշակերտների համար իրականացվել է բաց և քննարկվող ձևաչափով դասընթաց և ներկայացվել են հետևյալ թեմաները

- «Բնապահպանական կրթությունը, նպատակներն ու խնդիրները: Բնապահպան՝ 21-րդ դարի մասնագիտություն»
- «ԴԱՊ-ի էկոտուրիստական հնարավորությունները, ուղեկցորդը, որպես պահանջված մասնագետ»

Գիտելիքների ամրապնդման նպատակով հարց ու պատասխանի միջոցով քննարկվել են աշակերտներին հետաքրքրող հարցերը:

**Բնապահպանական կրթությունը,
նպատակներն ու խնդիրները:
Բնապահպան
21-րդ դարի մասնագիտություն**

Գոշի հիմնական դպրոց / մասնակիցների թիվը 20 /

Գոշի հիմնական դպրոց այցելության շրջանակներում 5-9-րդ դասարանների աշակերտների համար գիտական բաժնի աշխատակիցների կողմից կազմակերպվել և ներկայացվել են ինտերակտիվ, բնապահպանական, էկոլոթական դասընթաց սեմինարներ, հագեցած գիտելիքների ստուգման խաղերով, որի շրջանակներում ներկայացվել են հետևյալ թեմաներով սահապատկերներ

- «Վայրի բնության ապագան մեր ձեռքերում է»
- ԴԱՊ-ի էկոտուրիստական հնարավորությունները, զարգացման ուղղությունները, ինչպես նաև աշակերտները ծանոթացել են վրանների և քնապարկերի օգտագործման ձևերին:

Հետագա համագործակցության, դասընթացների և արշավների կազմակերպման նպատակով տնօրինության հետ ձեռք բերվեց համաձայնություն:

Թեղուտի միջնակարգ դպրոց / մասնակիցների թիվը 51/

Էկոլոթական ծրագրերի իրականացման շրջանակներում «Դիլիջան» ազգային պարկ ՊՈԱԿ-ի գիտական բաժնի աշխատակիցների կողմից Թեղուտի միջնակարգ դպրոցի 7-րդ դասարանի աշակերտների համար անց է կացվել ինտերակտիվ դասընթաց-սեմինար՝ գիտելիքների ստուգման և ազատ քննարկումների ձևաչափի շրջանակներում, հետևյալ թեմաներով՝

- «Վայրի բնության ապագան մեր ձեռքերում է»
- «Դիլիջան» ազգային պարկի կենսաբազմազանությունը, կարմիր գրքային տեսակները, դրանց պահպանության և պաշտպանության անհրաժեշտությունը:
- «Մարդ – բնություն փոխհարաբերություն»

Գոշի միջնակարգ դպրոց / մասնակիցների թիվը 5 /

Գիտական բաժնի աշխատակիցների կողմից Գոշի միջնակարգ դպրոցի 5-րդ դասարանների աշակերտների համար Բնություն առարկայի, բույսերի բաժնի վերաբերյալ թեմայի շրջանակներում իրականացվել է «Ես ճանաչում եմ իմ համայնքում աճող

բուսատեսակները» թեմայով դասընթաց, որի շրջանակներում աշակերտներին ներկայացվել է Գոշ համայնքի հարակից տարածքում աճող բուսատեսակները՝ մասնավորապես ներկայացվել է Կարմիր գրքային տեսակները, դեղաբույսերը, ուտելի, համեմունքային և ներկատու բուսատեսակները: Խոսվել է դրանց կարևորության, ինչպես նաև բնության բարիքներից ճիշտ օգտվելու մասին:

Դիլիջանի Վ.Անանյանի անվան միջնակարգ դպրոց / մասնակիցների թիվը 23/

«Դիլիջան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի գիտության բաժնի աշխատակիցները Դիլիջանի Վ.Անանյանի անվան միջնակարգ դպրոցի 7-րդ դասարանի աշակերտների համար անց են կացրել ինտերակտիվ դասընթաց-քննարկում հետևյալ թեմաներով

- «Անտառների դերն ու նշանակությունը»
- «Ծառահատումների հետևանքները»
- «Զուրը կյանք է»

Դասընթաց-քննարկման շրջանակներում սահապատկերների միջոցով ներկայացվել է մարդ-բնություն փոխհարաբերության, անտառների պահպանության կարևորության, ինչպես նաև անտառների պահպանության գործում մարդու դերի և կարևորության վերաբերյալ:

Հարց ու պատասխանի միջոցով ամփոփվել է դասընթացի նյութը: Դասընթացի վերջում աշակերտների համար կազմակերպվել է տեսողական հիշողությունը զարգացնող, էկոլոգիական խաղեր, ներկայացված նյութն ամրապնդելու նպատակով:

Փրկելով մեկ ծառ՝ փրկում եմք կյանքի գոյությունը միլիարդի վրա

«Դիլիջան» ԱՊ ՊՈԱԿ-ի, գիտական բաժնի, 2024 թվականի 1-ին եռամսյակի ընթացքում բնակչության էկոլոգիական կրթությանն ու դաստիարակությանն ուղղված դասընթացներ

Եռամսյակ	Ամսաթիվ	Դասընթացի թեման	Կրթական հաստատություն	Մասնակիցների թիվ	
I եռամսյակ	1	31 հունվարի	1. «Բնապահպան՝ 21-րդ դարի մասնագիտություն» 2.«Դիլիջան» ազգային պարկի կենսաբազմազանությունը 3Ձ «ՀՀ բույսերի և կենդանիների կարմիր գրքում գրանցված տեսակները» 4Ձ «Դիլիջան» ազգային պարկի էկոտորիստական հնարավորությունները, հետագա զարգացման ուղղությունները	Խաչարձանի միջնակարգ դպրոց / 6-ից 9-րդ դասարաններ/	29
	2	22 փետրվարի	1.«Վայրի բնության ապագան մեր ձեռքերում է» 2. ԴԱՊ-ի էկոտորիստական հնարավորությունները, զարգացման ուղղությունները	Դիլիջանի թիվ 2 հիմնական դպրոց /9-րդ դասարաններ/	48
	3	23 փետրվարի	1..«Բնապահպանական կրթությունը, նպատակներն ու խնդիրները: 2.Բնապահպան՝ 21-րդ դարի մասնագիտություն» 3.«ԴԱՊ-ի էկոտորիստական հնարավորությունները, ուղեկցորդը, որպես պահանջված մասնագետ»	Հովքի միջնակարգ միջնակարգ դպրոց / 6-9-րդ դասարաններ/	27
	4	28 փետրվարի	1. «Բնապահպան՝ 21-րդ դարի մասնագիտություն» 2.«Վայրի բնության ապագան մեր ձեռքերում է» 3Ձ ԴԱՊ-ի էկոտորիստական հնարավորությունները, զարգացման ուղղությունները	Գոշի հիմնական դպրոց /5-9-րդ դասարաններ/	20
	5	6 մարտի	1.«Դիլիջան» ազգային պարկի կենսաբազմազանությունը	Թեղուրի միջնակարգ դպրոց	51

		2. «ՀՀ բույսերի և կենդանիների կարմիր գրքում գրանցված տեսակները»	/ 7-8-րդ դասարաններ/	
6	19 մարտ	1. «Դիլիջան» ազգային պարկի կենսաբազմազանությունը 2. «Ես ճանաչում եմ իմ համայնքում աճող բուսատեսակները»	Գոշի միջնակարգ դպրոց /5-րդ դասարան/	5
7	22 մարտ	1. «Անտառների դերն ու նշանակությունը» 2. «Ծառահատումների հետևանքները» 3. «Զուրը կյանք է»	Դիլիջանի Վ.Անանյանի անվան միջնակարգ դպրոց / 7-դասարան/	23
Մասնակիցների ընդհանուր թիվը				203

Դիլիջան» ազգային պարկի «Կովկասյան ազնվացեղ եղջերուների բազմացման կենտրոն»-ի վերաբերյալ տվյալների հավաքագրում

Դիտայցեր են իրականացվել «Կովկասյան ազնվացեղ եղջերուների բազմացման կենտրոն»՝ եղջերուների մոտ կենսաաֆիզիոլոգիական փոփոխությունների, արտաքին կառուցվածքի (մազաձածկույթի փոփոխության, եղջյուրների փոխարինման), ինչպես նաև վերարտադրության վերաբերյալ տվյալների հավաքագրման նպատակով: Մարտ ամսվա վերջին առանձնյակների մոտ սկսվել է ընկնել հին եղջյուրները: Ինչպես նաև գրանցվել է բոլոր առանձնյակների մոտ մազաձածկույթի փոփոխություն:

Հանգստի ձևերի մոնիթորինգ, տվյալների բազայի թարմացում

2024թվականի առաջին եռամսյակում այցելուների կենտրոն են այցելել 43 զբոսաշրջիկ: Այցելուները ստացել են համապարփակ տեղեկատվություն և խորհրդատվություն ԴԱՊ-ի արահետների և էկոտուրիստական հնարավորությունների վերաբերյալ:

Գ/Գ	Օր/ամիս/տարի	Այցելուների թիվը	Այցելուների երկիրը	Այցելուների սեռը		Այցելուների տարիքը /մոտավոր/	Այցելության վայրը
				արական	իգական		
1	31.01.2024	5	Քայաստան	2	3	30-40, 6-8, 12	Միջնադարյան վանքերի արահետ
2	27.02.2024	4	Քայաստան	1	3	20-25	Պարզ լիճ. Բազմացման կենտրոն
3	29.02.2024	1	Գերմանիա	1		33	Շշրթագող ջրվեժ
4	13.03.2024	4	Ռուսաստան	2	2	30-35, 10-12	Պարզ լիճ. Բազմացման կենտրոն
5	13.03.2024	1	ԱՄՆ	1		40	Պարզ լիճ. Բազմացման կենտրոն
6	27.03.2024	4	Ռուսաստան	2	2	20-30	Պարզ լիճ. Բազմացման կենտրոն
7	29.03.2024	2	Քուվեյտ	1	1	27-30	Պարզ լիճ. Բազմացման կենտրոն
8	29.03.2024	22	Քայաստան			18-22, 36	Անակեաբի արահետ

- «Ազնվացել եղջերուների բազմացման կենտրոն» են այցելել 2695 և ավելի զբոսաշրջիկ:
- «Ազնվացել եղջերուների բազմացման կենտրոն»-ի մուտքավճարից ստացվել է 1 347900 ՀՀ դրամ եկամուտ:

Ընթացիկ աշխատանքների իրականացում

Սահմանված ժամկետում կատարվել են նախարարության և տնօրինության կողմից ստացված հանձնարարականները և հրամանները, պատասխանվել են գրությունները: Բաժնի աշխատակիցների կողմից տեղամաս - մասնաճյուղերում պարբերաբար իրականացվել են շրջայցեր, կատարվել են տարածքների տեղադիրքերի ճշգրտման աշխատանքներ: Կատարվել է ԴԱՊ-ի պաշտոնական ֆեյսբուքյան էջի թարմացման, նորությունների, ճանաչողական, բնապահպանական, էկոլոգիական նյութերի տեղադրման աշխատանքներ:

Գիտության, մշտադիտարկման և զբոսաշրջության

բաժնի պետ

Գլխավոր անտառագետ

Կենսաբան

Զբոսաշրջության և մոնիթորինգի

մասնագետ

Կադաստրի վարման մասնագետ

Դ. Առուստամյան

Ն. Հովհաննիսյան

Ա. Սաֆարյան

Մ. Գուլինյան

Հ. Քոչարյան